

GEMENII – NEVOIA DE ABORDARE DIFERENȚIATĂ

Twins – the need for a differentiated approach

Conf. Dr. Magdalena Dumitrana
Universitatea din Pitești

REZUMAT

Una dintre tradițiile care par înrădăcinate pentru totdeauna este aceea că gemenii, pentru simplul motiv că sunt gemeni, trebuie să urmeze în viață o cale cel puțin similară, dacă nu identică. Articolul prezintă cazul unei perechi de gemeni ce frecventează grădinița. Sunt prezentate rezultatele obținute prin aplicarea unor teste proiective care demonstrează în mod clar faptul că similaritățile în înfățișare pot fi mai degrabă un obstacol decât un avantaj pentru dezvoltarea individuală a copilului. Deși nu constituie date statistice, acest caz este relevant tocmai prin individualizarea lui. În acest context, părinții par să aibă principala responsabilitate.

Cuvinte cheie: personalitate, gemeni, diferențe, familie, independență

ABSTRACT

One of the traditions seeming eternally ingrained is that twins, for the simple reason that they are twins, must follow a life path at least similar if not identical. The article presents the cases of a twin pair, attending the kindergarten. There are presented the results obtained by the individual application of some projective tests, demonstrating clearly the fact that the similarities in the appearance may be rather an obstacle than an advantage in every child's individual development. Though there are not statistical data, this case is relevant precisely by its individualization. In this context, the parents seem to have the main responsibility.

Key words: personality, twins, differences, family, independence

INTRODUCERE

Priviți de către ceilalți cu bucurie, amuzament, curiozitate, gemenii sunt considerați în general, ca o singură persoană. Cu cât sunt mai asemănători, cu atât diferențierea psihologică și educațională este mai absentă. Fără îndoială, în numeroase cazuri, asemănarea dintre gemeni poate merge foarte departe, din punct de vedere psihologic. Dar tot atât de bine, similitudinea se poate rezuma doar la înfățișare. Lucrarea de față pornește de la câteva experiențe empirice – de la câteva cazuri în care dominarea unuia dintre gemeni față de celălalt era de-a dreptul distructivă pentru cel supus ori pentru amândoi. În acest context, perioada preșcolară este extrem de sensibilă. Iată unul dintre cazurile

extreme care, cel puțin în acel moment, nu păreau să aibă o rezolvare imediată și nici pe termen mediu.

Într-una din grădinițele din București au fost înscrise două fetițe gemene (univiteline), de 5 ani și câteva luni. Comportamentul viori, ochii ageri, capacitatea de a înțelege sarcinile și de a le performa în mod corect au fost vizibile de la început. Imediat însă, au apărut și aspecte mai puțin plăcute. În primul rând, fără să fi existat o cauză de ordin medical, fetițele nu își dezvoltaseră deloc limbajul expresiv. În schimb, comunicau între ele într-un limbaj verbal inventat de ele. Pentru ceilalți însă, vorbirea lor era complet neinteligibilă, formată din câteva vocale unite între ele. În ceea ce privește relația dintre ele, se părea că exista o perfectă sincronizare și

Adresa de corespondență:

Conf. Dr. Magdalena Dumitrana, Universitatea din Pitești, Str. Târgu din Vale Nr. 1, Pitești
mdumitrana@yahoo.com

înțelegere. În realitate, una dintre gemene, cea mai „mare“ este stăpânul absolut al celeilalte. Comunicarea într-un context public nu se făcea verbal, ci numai prin priviri scurte, foarte expresive, pe care geamăna dominantă le arunca celeilalte, care nu își pierde din ochi liderul. Iar liderul dicta o conduită generală de refuz: refuz de a-și îndeplini sarcinile, refuz de a participa la lecții, refuz de a se juca cu alți copii. Chiar dacă geamăna nr. 2 ar fi știut și dorit să răspundă, îi era absolut interzis. Din când în când, geamăna nr. 1 accepta să îndeplinească o acțiune (de pildă să coloreze o imagine atunci când i se cerea) dar stopa orice încercare a surorii sale de a face la fel. Fiecare moment constituia un moment de război a surorii dominante față de lume; în acest război, sora dominată era complet la ordinele primeia. Agresivitatea era îndreptată nu numai asupra adulților și copiilor din grădiniță, dar și asupra adulților din propria familie și a personalului de serviciu angajat de aceasta.

Era evident că acești copii aveau nevoie de o terapie susținută și complexă; evident pentru absolut oricine, în afară de familie. La slaba încercare a cadrului didactic de a atrage atenția asupra conduitei fetițelor, răspunsul a fost rapid: gemenele au fost retrase de la grădiniță și mutate în alta. Acest caz, mai degrabă observat decât studiat, a însemnat punctul de plecare al unui studiu în desfășurare. Mai multe întrebări sunt aici de pus. Este bine ca gemenii să fie permanent plasați împreună, oricare ar fi acțiunea ori situația? Dacă nu, cine decide acest lucru și pe baza căror criterii? Cum se pot rezolva dificultățile de învățare ce apar la unul dintre gemeni (de obicei cel dominat), dacă situația de „inseparare“ în care este plasat, nu permite diferențieri și individualizări? Întrebarea cea mai importantă însă: este familia pregătită să educe gemeni? Este pregătită să recunoască cele două personalități diferite și să le trateze ca atare?

Observațiile empirice constată un răspuns mai degrabă negativ. În general, destinul este trasat de geamănul dominant. Dacă aptitudinile, inclusiv cele intelectuale, sunt apropiate ca nivel, lucrurile trec relativ neobservate. Dar dacă diferențele sunt mari, unul dintre frați este practic, sacrificat.

UN CAZ ÎN DISCUȚIE

Cazul care urmează a fi prezentat este următorul: doi gemeni, A., fetiță și D., băiețel, având la data examinării, 5 ani și 7 luni. Nașterea a fost normală la ambii copii, din toate punctele de vedere, băiatul venind pe lume la 7 minute după fetiță. Sunt gemeni bivitelini, iar amănuntul special: inseminare

artificială. Părinții s-au cunoscut din tinerețe și între ei a existat o legătură îndelungată. Când în sfârșit au decis să se căsătorească, au constatat că nu puteau avea copii. În final au încercat metoda inseminării, iar mama a făcut mari sacrificii pentru a păstra sarcina și a o duce la bun sfârșit. Ambii părinți sunt persoane cu afaceri solide. Paradoxal, când în sfârșit lucrurile păreau că intră într-un făgaș normal, cei doi s-au îndepărtat unul de celălalt și au divorțat. A apărut și o altă persoană în viața tatălui, care a născut o fetiță și cu care tatăl s-a căsătorit imediat după divorț. Mama a rămas cu copiii, care primesc absolut tot ce își doresc. Diferența fizică dintre cei doi copii este accentuată: fetița este înaltă, bine făcută, părând mai mare pentru vârsta ei; la fel comportamentul ei: e calmă, sigură pe sine, sociabilă, amabilă. Cadrul didactic are o părere superlativă despre ea: „A. se comportă frumos cu fratele ei, dar are perioade când nu se înțeleg și chiar se bat. Nu întotdeauna se așează pe scăunel lângă fratele ei, D. Ea este foarte receptivă, atentă la ceea ce îi spun. În jocurile de rol îi place să aibă un rol principal. Este curajoasă, atentă și dorește să răspundă... Îi place să deseneze, coloreze, picteze. Este comunicativă, sociabilă.... Este o fire sensibilă, iar atunci când i se face observație, suferă. .... Desenul ei este mai complex, mai aproape de realitate față de al fratelui ei; el este superficial.“

Fetița are numai lucruri bune de spus despre fratele ei. În schimb, în relațiile obișnuite dintre ei lucrurile stau diferit. Este extrem de dominantă, nu îl scapă o clipă din ochi și, dacă nu îl vede, întreabă imediat de el. Această conduită este interpretată drept grijă și protecție. Totuși, lucrurile stau diferit: fetița nu îi permite niciodată să răspundă atunci când este întrebat ceva, ori când este o întrebare generală și fratele ei ar putea să răspundă. Imediat, ridică vocea și spune: „El nu știe asta“; „Nu știe“ și răspunde ea în loc. Este ambițioasă și orgolioasă și nu suportă concurența.

Fiind gemeni, au fost puși automat unul lângă celălalt, ceea ce efectiv îl zdrobește pe băiat. D. reprezintă partea negativă a „androgenului“ format de gemeni. În comparație cu sora lui, pare mult mai mic și ca statură, dar și ca vârstă. Luat singur, este un băiețel cu un comportament în conformitate cu vârsta lui. Despre el, cadrul didactic, deși începe bine caracterizarea, nu o termină la fel: „D. se comportă frumos cu sora lui; asta nu înseamnă că nu se mai ceartă sau chiar se bat. Este foarte grijuliu, întreabă mereu unde este sora lui, nu poate să stea mult timp fără ea. El este mai încet față de ea, nu este atât de abil. Desenele, fișele le realizează în repezeală, neacordând atenția cuvenită. Îi place mult

să se joace și nu îl interesează în mod deosebit activitatea din grădiniță. Este prietenos și comunicativ; este ascultător, nu răspunde obraznic, folosește formule de politețe. În jocurile spontane dorește să fie organizator dar în unele se lasă să fie și condus de ceilalți. D. se supără mai tare (decât se supără ea) față de sora lui și de foarte multe ori când nu-i convine ceva, o lovește... Desenul lui D. mi se pare simplist, necorespunzător vârstei lui. El desenează foarte repede, pentru a termina și a se juca. Este nerăbdător, instabil, lucrează superficial.“

Într-adevăr, D. a deschis ușa de mai multe ori în timp ce se discuta separat cu sora lui. Era doar curios și nerăbdător să știe ce se întâmplă. În nici un caz însă nu părea anxios. Când s-a discutat cu el, lucrurile nu păreau deloc roze în relatarea sa. Spre deosebire de sora lui, care a fost extrem de reținută în ceea ce privește viața familiei și a relațiilor dintre ea și fratele ei, băiatul a făcut în mod spontan, pe măsură ce executa diferitele sarcini, o serie de comentarii lămuritoare. Conduita generală a lui este de retragere din fața sarcinii. Este extrem de defensiv și orice i se cere să facă, spune: „Nu știu“. Orice este întrebat, răspunde: „Nu știu“ cu variantele: „Păi, știu eu...?/De unde să știu eu?“. Este evident că a încorporat afirmațiile surorii sale, anume că el nu știe nimic. Se pare chiar că a început să i se pară mai comod așa. Nu mai are nici o responsabilitate, pentru că „nu știe“.

Pe scurt, situația poate fi prezentată astfel: gemeni bivitelini, diferiți ca înfățișare, dezvoltare, în conduită. Părinți divorțați, mama având resentimente extrem de puternice față de tată și în consecință, manifestându-și în mod exagerat sentimentul de posesie asupra copiilor; întreaga ei conduită pare mai degrabă o compensare a propriei frustrări și înverșunări decât o expresie a grijii față de binele copiilor. Practic, gemenii nu au casă; au grădiniță și magazin, iar la sfârșitul săptămânii, casa tatălui. Părerea cadrului didactic este clară și fermă: fetița posedă toate calitățile posibile, băiatul, prin contrast, este reversul negativ al monedei.

Fiecărui copil i s-au aplicat teste proiective hârtie-creion: testul *Omulețului* și testul *Stele-Valuri*. Iată pe scurt, performanțelor gemenilor:

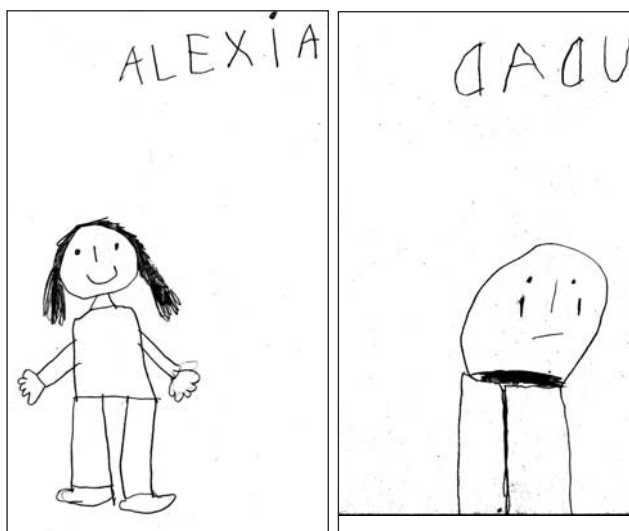
Omulețul. Aplicarea și interpretarea desenului omulețului au urmat abordarea lui Jacqueline Royer (1984). Aceasta alcătuiește tabele evolutive, diferențiate în funcție de vârstă și sex, prezentând elementele de dezvoltare normală a copilului. Figurile de mai jos prezintă desenele celor doi copii. Referindu-ne la primul desen, al fetiței, vedem că, după J. Royer, un desen statistic normal al fetițelor la 5 ani prezintă următoarele caracteristici: 1.

Prezența gurii (formă simplă sau evoluată); 2. Prezența nasului (formă simplă sau evoluată); 3. Prezența labelor picioarelor; 4. Brațe atașate de trunchi; 5. Picioare atașate de trunchi; 6. Prezența veșmintelor.

La 6 ani, tabloul este ceva mai bogat:

1. Prezența părului (culoare realistă; maro, negru, galben); 2. Braț desenat cu trăsătură dublă; 3. Picioare desenate cu trăsătură dublă; 4. Trunchi mai mult lung decât larg; 5. Prezența pantalonului (fuste); 6. Prezența pantofilor; 7. Cel puțin un detaliu vestimentar (nasturi, pălărie, centură, curea, ornamente ale stofei, cravată, guler, buzunare, bijuterie, șosete cu model, călcâi, șireturi, ciorapi, pantofi, orice alt detaliu vestimentar).

Copilul având vârsta de 5 ani și 7 luni, vom privi la ambele tabele. Se constată cu ușurință că sunt prezenți toți itemii vârstei de 6 ani, cu excepția ultimului.

Tabelul pentru băieți se prezintă în mod diferit:

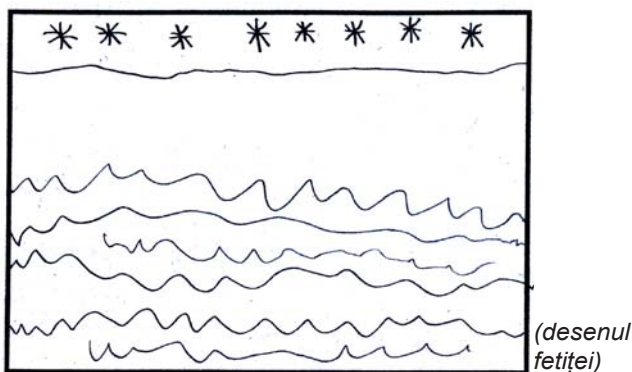
La 5 ani itemii sunt: 1. Prezența a cel puțin două elemente dintre: cap, ochi, trunchi, picioare, păr, gură; 2. Prezența nasului (formă simplă sau evoluată); 3. Prezența trunchiului (chiar în formă schematică); 4. Trunchi mai mult lung decât larg; 5. Prezența brațelor (chiar reprezentate printr-o simplă linie); 6. Brațe atașate de trunchi; 7. Prezența picioarelor (chiar reprezentate printr-o simplă linie); 8. Picioare atașate de trunchi; 9. Prezența labelor picioarelor; 10. Prezența veșmintelor.

Este evident că în desenul băiatului lipsesc multe dintre elementele statistic prezente ale vârstei de 5 ani. Dacă figura omulețului este bine reprezentată (are și obraji: cele două liniuțe verticale, de-o parte și de alta a nasului). Lipsesc itemii 3-6 și 9. Pe de altă parte, dacă privim la tabelul pentru băieții de 6 ani, sunt prezente mai multe elemente de aici și anume, itemii 1- 4, 6 și 7: 1. Toate contururile

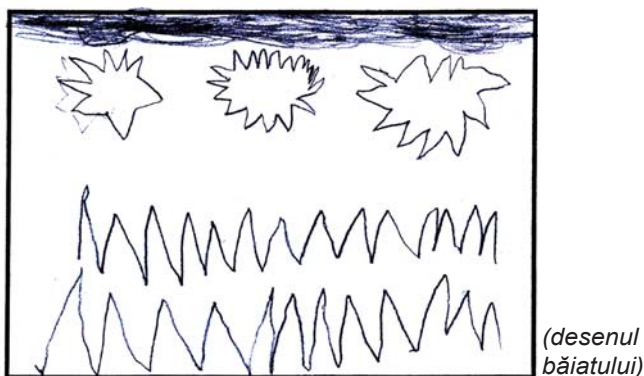
desenului cu creion negru; 2. Culoare realistă a ochilor; 3. Prezența gurii (formă simplă sau evoluată); 4. Culoare realistă a gurii; 5. Braț desenat cu trăsătură dublă; 6. Picioare desenate cu trăsătură dublă; 7. Prezența pantalonului; 8. Cel puțin un detaliu vestimentar.

Pe baza acestor criterii, putem trage concluzia că desenul băiatului prezintă o dizarmonie între diferitele elemente de maturizare, ceea ce constituie un semnal de atenționare, dar în nici un caz unul de alarmă. Ceea ce poate fi considerat alarmant este absența mâinilor, adăugată la accentuarea importanței picioarelor. Proiectiv, s-ar putea traduce printr-un sentiment acut al neputinței de a rezolva prin sine însuși o situație frustrantă (ceea ce are corespondent în realitate) și găsirea unei unice soluții de ieșire – fuga, în chiar expresia ei fizică (ceea ce, de asemenea, este un fapt real, chiar din relatările copilului; el fuge de agresiunea surorii sale).

Testul Stele-Valuri. Este un test creat de psihologul și grafologul german Ursula Avé-Lallemant. Utilizând tehnica testelor proiective și incluzând analiza grafologică, *Stele-Valuri* constituie un important punct de sprijin în evaluarea modului în care subiectul își trăiește situația în care se află. I se cere subiectului să deseneze, într-un spațiu limitat, cerul cu stele peste valurile oceanului. Figurile de mai jos prezintă desenele celor doi gemeni.

(desenul fetiței)

(desenul băiatului)

Dafna Yalon și Chana Ben-Zion au elaborat o Scală de Maturitate adresată copiilor în vârstă de 5 ani, considerând câteva criterii: a) înțelegerea

sarcinii; b) forma stelelor; c) mișcarea valurilor; d) organizarea spațială; e) respectarea cadrului/chenarului; f) nivel calitativ (atitudinea față de sarcină). Punctajul minim necesar este 6, iar cel maxim – 10.

Fetița acumulează punctajul maxim, de 10 puncte iar băiatul – 9. Această diferență ține de atitudine (ultimul criteriu): fetița manifestă siguranță, hotărâre de a reuși, perseverență, în timp ce băiatul este șovăitor, gata să renunțe, să bată în retragere. (3, p 49) Cumulând aceste constatări cu rezultatele anterioare, este tot mai evident faptul că „întârzierea“ intelectuală exprimată de testul omulețului și întărită de observațiile și afirmațiile cadrului didactic, este numai o aparență.

De pe poziții proiective, asemănările între desenele gemenilor dispar. Spațiul ocupat de stele în desenul fetiței este unul în limitele normalității. El reprezintă o anumită siguranță din punct de vedere intelectual, calm și liniște în rezolvarea sarcinilor de acest tip. Șirul ordonat al stelelor, forma lor de asterix, spațiul bine marcat al cerului (prin linia orizontală în partea de sus) arată motivație intelectuală care prevalează asupra dezvoltării emoționale. Într-o situație sub presiune, poate fi vorba de comportament agresiv. De asemenea, exprimă un anumit echilibru în relația cu autoritatea. Valurile armonice, ritmice, întăresc impresia de mai sus. Trăsătura grafică este clară, formând în mod distinct elementele, dovedind idei și convingeri clare.

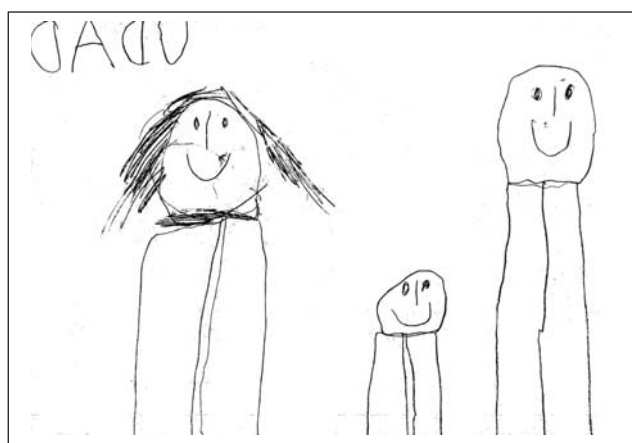
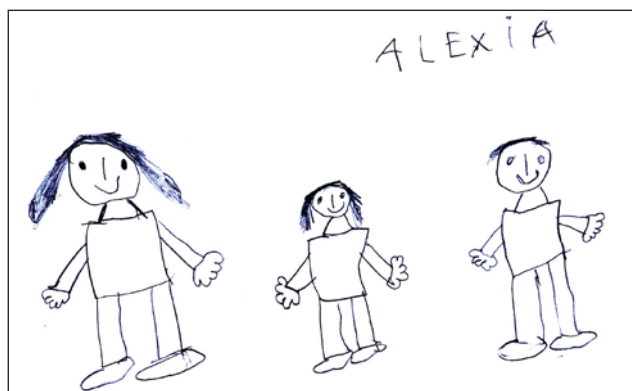
În schimb, în desenul băiatului, spațiul stelelor este puternic marcat, la fel și stelele sunt laborios lucrate – acest lucru exprimă stres și sentiment al eșecului în performarea sarcinilor cognitive. Aceste emoții negative sunt puternic susținute de zona desemnată ca exprimând afectivitatea, cea a apei. Trăsăturile grafice sunt largi, dinamice, exprimând extraversie, activism. Zona valurilor este la fel de puternic marcată ca cea a stelelor, exprimând, ritmic, sociabilitate, o energie aproape de nestăpânit și posibilă agresivitate.

Așadar, din punct de vedere proiectiv putem emite concluzia că, A., fetița, reușește să țină sub control situația în care se află (lipsa tatălui, a casei, a unei vieți de familie propriu-zise), pe când D., băiatul, este marcat de această situație și nu găsește altă ieșire decât una dezordonată. De asemenea, e bine să se remarce stelele desenate de băiat – trei stele foarte mari, acoperind practic, întreg cerul. Asupra acestui lucru se pot emite mai multe ipoteze, ce rămân a fi analizate. Testul următor va indica ipoteza cea mai plauzibilă.

Familia. Nu s-a urmărit aplicarea testului familiei, ci doar obținerea spontană de informații.

Copiilor li s-a cerut să deseneze o familie, sarcină care apare relativ des și în activitățile normale ale grădiniței; s-a accentuat pe articolul nehotărât și li s-a precizat: o familie, *oricare* doresc ei. Fiind foarte mici, iar situația familială în mod evident frustrantă, nu s-au purtat conversații asupra personajelor din desen. Datele pe care ei le-au furnizat au fost luate ca atare, fără a cere lămuriri care ar fi putut ridica nivelul emoțiilor negative. Iată cele două desene:

Lăsând la o parte calitatea desenului propriu-zis, avem cu adevărat de-a face cu două desene „gemene“. Fiecare desen conține trei personaje, așezate exact în aceeași poziție și relație unul față de celălalt. Fetița desenează rapid, în tăcere și, spre deosebire de reacțiile ei obișnuite, este foarte tăcută. La întrebările privind identitatea personajelor răspunde că sunt mama, fetița și tata (Evident, mama este personajul principal, cel mai mare și cu care s-a început desenul). Aceasta este toată familia – este foarte hotărâtă în această privință.

În schimb băiatul, în conformitate cu comportamentul său general, este șovăitor și defensiv. Deși desenează continuu, pare că „nu știe“ ce să deseneze. În final recunoaște că o desenează pe mama, apoi trece la al doilea personaj despre care recunoaște cu greu că este un băiat. Urmează al treilea personaj pe care îl desenează parcă cu dificultate și despre

care spune cu greu că este tata. Oftează când ajunge la această secvență.

Înțelegem acum, că cele trei personaje sunt anunțate de cele trei mari stele din desenul anterior. Vedem clar din cele două desene că cei doi gemeni luptă cu putere pentru supremație. Aceasta este o realitate care apare în familiile cu mai mulți copii, chiar în cele cu gemeni. Ceea ce este însă mai special, este eliminarea completă a „concrenței“, ceea ce constituie un avertisment serios privind gradul de tulburare emoțională.

Ca o concluzie la aceste fapte: aflați într-o situație puternic negativă din punct de vedere emoțional, cei doi copii sunt în concurență acerbă în disputarea părintelui rămas lângă ei. Dintre cei doi, geamănul dominat însă, manifestă disfuncțiuni serioase – dacă testele arată o întârziere în maturizare pe substratul totuși, al unui intelect normal, celelalte instrumente de investigare arată că există o scădere îngrijorătoare a performanțelor de orice tip. Se remarcă în primul rând o întârziere în exprimarea verbală, care este trunchiată, șovăitoare, posedând un vocabular limitat. Conduita generală în fața adultului este una de retragere, de refuz de executare a sarcinii. Motivația pentru învățare este practic nulă. Desenul este și el foarte sărac, mult sub vârsta băiatului, din punct de vedere calitativ. Trăsătura grafică în general, este neîndemânatică. Spre deosebire de sora lui, el abia reușește să scrie (evident greșit) numele său prescurtat (diminutivul simplu dat de sora sa). Copilul manifestă tulburări de învățare și emoționale care nu își au originea (numai) în divorțul părinților. Pe de altă parte, conduita surorii sale poate fi o cauză importantă (deși nu singura) în manifestarea acestor tulburări. Așa cum a remarcat cadrul didactic, A. se așază tot timpul lângă fratele ei, având grijă ca, de fiecare dată când i se pune acestuia o întrebare directă, să răspundă în locul lui, afirmând puternic că el nu știe. Presiunea a ajuns la un asemenea nivel încât băiatul a început să interiorizeze aceste afirmații și să creadă el însuși că nu știe. Astfel că nu mai reacționează nici măcar atunci când este singur. Repetă că nu știe, absolut orice i se cere să facă și este gata să abandoneze în orice clipă. Diferența între el și sora lui este extrem de vizibilă și are toate șansele de a se accentua.

O REZOLVARE OBIECTIVĂ – REGÂNDIREA INTEGRĂRII GEMENILOR

Soluția este evidentă: D. are nevoie de spațiu de dezvoltare, iar A. trebuie demotivată în acțiunea ei de autoevidențiere prin „suprimarea“ fratelui său. Prima acțiune ar fi separarea copiilor; renunțarea la

automatismul: sunt gemeni, trebuie să stea împreună; sunt gemeni, trebuie să stea unul lângă celălalt. De altfel, și aici e nevoie de atenție – în cazul menționat în introducere, geamăna dominantă refuzase să stea lângă sora ei și se așezase într-un loc de unde putea să o supravegheze mai bine și să îi transmită „ordinele“. În acel caz, geamăna dominantă era mică de statură și o așezare alături o dezavantaja. Cazul lui A. este diferit: ea este ceva mai înaltă, mai bine legată și mai ales are o atitudine fermă care îi permite să domine foarte bine stând mai aproape. Al doilea pas ar fi includerea lui D. într-un program de terapie. Diferența dintre cei doi gemeni este atât de mare încât trebuie să se ia în considerație chiar întârzierea băiatului încă un an în grădiniță, în timp ce sora lui va intra în clasa întâi.

FAMILIA

Acțiunea compensatoare are nevoie, pentru a se desfășura în mod eficient, de o discuție și clarificare a problemei împreună cu mama și cadrele didactice.

Mama avea nevoie să mediteze asupra câtorva puncte:

- să recunoască dificultățile de învățare ale băiatului;
- să recunoască agresivitatea ce caracterizează relațiile dintre cei doi copii;
- să recunoască situația generatoare de tulburări emoționale pe care o crea copiilor, lipsindu-i de ambianța unui cămin securizant în contextul în care aceștia erau deja lipsiți de unul dintre părinți;
- să își rezolve propriile frustrări emoționale, tensionate, agresive și autoritare pe care încerca să le suprimă prin exces de activitate în cadrul afacerii sale.

Totuși, mama, care își dăduse acordul examinării gemenilor, a refuzat însă, să accepte rezultatele. Le-a considerat ca o punere la îndoială a propriei

capacități de a-și crește copiii și nu a acceptat nici o știrbire a imaginii de sine. A refuzat să recunoască dificultățile pe care le întâmpina și, mai ales, nu putea renunța la atitudinea plină de resentimente față de soțul care o abandonase, care își „refăcuse“ viața repede și avusese un copil fără a trece prin tensiunile și sacrificiile extraordinare pe care le încercase ea însăși pentru a putea să aibă copii. Pentru mamă, era o problemă de iertare pe care nu o putea rezolva. Copiii, așa cum a rezultat din aplicarea probelor și din mărturia altor adulți, sunt victimele eșecului în viața de familie. Evident, împotrivirea mamei la o intervenție educațională și terapeutică timpurie generează un lanț de efecte negative care au toate șansele de a opune rezistență unei eventuale remedieri ulterioare.

SCURTĂ CONCLUZIE

Discuția purtată până acum nu face decât să reitereze un adevăr mai mult decât comun, și anume importanța familiei în dezvoltarea normală a copiilor și mai ales în activitățile de terapie a anumitor dificultăți sau tulburări pe care le încearcă aceștia. Cazul gemenilor introduce și un element specific care, într-o situație care necesită remediere, introduce un obstacol în plus – prejudecățile în ceea ce privește atitudinea față de gemeni. Abordarea lor „globală“ fără înțelegerea nevoilor de expansiune și dezvoltare individuală, comune de altfel, tuturor copiilor, poate duce la efecte neașteptate și nedorite. Atitudinea deloc rară de negare din partea familiei a existenței problemei îngreunează aplicarea soluției care, de multe ori, poate fi mai ușoară și mai rapidă atunci când este timpurie.

Dacă refuzul de accepta intervenția ar fi cântărit, nu în termenii unei conduite de acceptare/neacceptare, ci în termenii responsabilității pentru destinul unor ființe umane, s-ar înțelege întreaga greutate pe care o are atitudinea unei familii conștiente/inconștiente de misiunea ei față de copii.

BIBLIOGRAFIE

1. **Avé-Lallemant U.** – The Star-wave-Test, München, Ernst Reinhardt Verlag, 1984
2. **Royer J.** – La personnalité de l'enfant à travers le dessin du bonhomme, Bruxelles, Editest, 1984, 2edition

3. **Yalon D.** – The Star-Wave test Across the Life Span. Advances in Theory, Research and Practice, International Graphological Colloquium, 2006